

Budou v Asii další nově industrializované země?

Jindřich Kovář

V posledních letech se velmi často hovoří o nově industrializovaných zemích, k nimž bývají počítány především Jižní Korea, Singapur, Tchaj-wan a Hongkong.¹

Nově industrializovaným zemím (dále jen NIZ) se v té či oné míře a v různých aspektech blíží některé další. Zvolili jsme pro ně název „prahové země“ (dále jen PZ), v našem konkrétním případě se jedná o asijské (tedy APZ). V jiných publikacích lze najít názvy jako „druhá vrstva“ NIZ či „druhá kategorie“ nebo „vznikající NIZ“.² Od určitého vymezení NIZ B. Balassou se jen málo setkáváme s jejich jasnější definicí a tím méně s vymezováním PZ. Většina autorů je buď nevyděljuje vůbec, anebo nepodává jejich zřetelnější charakteristiku. Počet PZ je uváděn různě a jsou mezi ně řazeny různé země.³ Prakticky všichni autoři řadí do této skupiny členy ASEANu s výjimkou Singapuru, klasifikovaného všeobecně jako NIZ. Vypouštěny bývají i Brunei a někdy též Indonésie, řazené k zemím, jejichž ekonomiky jsou založeny na těžbě ropy, nebo jsou na přechodu ke druhé skupině NIZ.⁴ Někteří autoři naopak zahrnují Malajsii a Thajsko mezi NIZ.⁵ V. Vasiljev však tam přiřadil rovněž Indii, jež sice má některé rysy této skupiny (rychlé tempo růstu ekonomiky jako celku i zahraničního obchodu a jeho podíl na HDP), ale v ostatních je výrazně pozadu. Byl učiněn pokus započítat mezi PZ též Saúdskou Arábii a Nigérii.⁶ Thajští ekonomové předpokládají, že Thajsko se k roku 1997 přiřadí k NIZ.⁷ Většina publikací vyvolává dojem, že představitelé PZ přímo soutěží o to, aby se jejich země staly NIZ. To ale není zcela přesné, neboť řada z nich se spíše obává, že případný „vstup“ do této kategorie by mohl mít až negativní důsledky pro další ekonomický růst. Otevřeně to vyjádřil malajský premiér Mahathir Muhammad: „Naše země by se neměla slepě hnát k tomu, aby se stala NIZ, ... neměli bychom to sledovat kvůli tomuto statutu; důležitější je, aby lidé žili spokojeně a v míru, ... dosažení statutu NIZ by vyústilo až v tlak průmyslových zemí, až k ekonomickému kolapsu Malajsie.“⁸ Vedle politických úvah jsou zde i čistě ekonomické, neboť vysoká tempa růstu mohou vést k „přehřátí ekonomiky“. Reálný podklad mají též obavy ze ztráty výhod, poskytovaných rozvojovým zemím (dále jen RZ) státy s rozvinutým tržním hospodářstvím.

Z výše uvedených důvodů se tedy i tato stať věnuje pouze všeobecně uznávaným APZ, tedy členským zemím ASEANu, z nichž je vynecháván Brunei a Singapur.

Základní ekonomické rysy členů ASEANu jako „prahových zemí“

APZ patří k zemím s nejrychlejším ekonomickým růstem na světě. Platí to však spíše z dlouhodobého hlediska, neboť vysokých temp dosahovaly především v 60. a 70. letech, zatímco v 80. letech tempa kolísala. V letech 1965 – 1980 činil roční růst HDP u Malajsie 4 %, u Indonésie 7,9 %, u Filipín 5,9 % a u Thajska 7,4 %, zatímco pro léta 1980 – 1986 byla odpovídající čísla nižší: 4,8, 3,4, – 1,0 a 4,8.⁹ U RZ jako celku činily přírůstky reálného HDP v letech 1960 – 1970 5,8 %, 1970 – 1980 5,5 %, 1980 – 1988 2,1 %. Reálný růst HDP na hlavu v letech 1960 – 1987 byl mimo Filipín kolem 4 % a dosáhl v Malajsii 1968 dolarů, v Thajsku 895, na Filipínách 601 a v Indonésii 404 dolarů. Ve srovnání s tím Sin-

gapur dosáhl 7606 dolarů a naopak Indie (jako představitelka RZ) jen 317. Kolísání se projevilo znovu koncem 80. let (viz následující tabulka).

Rok	Filipíny	Indonésie	Malajsie	Thajsko
1987	4,7	3,6	5,2	8,4
1988	6,3	5,7	8,7	11,0
1989	5,6	6,2	7,7	10,4
1990	6,5	6,0	5,7	10,0
1991	3,3	6,4	7,7	8,0

Největší pokles temp nastal v roce 1985, kdy vykázaly negativní růst nejen Filipíny, ale též Malajsie (a Singapur). U Indonésie se projevují problémy velké země se značným počtem obyvatel a její celkově nižší ekonomická úroveň, naproti tomu Thajsko tvoří druhý „pól“, když se mu podařilo dosáhnout po tři léta za sebou dvojciferného výsledku.

Snížení temp v 80. letech bylo způsobeno faktory vnějšími (těsné napojení zemí na průmyslově rozvinuté, které procházely recesí a praktikovaly protekcionismus) i vnitřními (PZ dospěly k vyšší úrovni rozvoje) a tudíž stěží mohou udržet dřívější vysoká tempa bez reálného nebezpečí „přehřátí“, jak se to ukazuje již v Thajsku i v méně rozvinuté ekonomice Indonésie. Nedávno byl růst negativně ovlivněn konfliktem v Perském zálivu až do té míry, že Filipíny byly přiřazeny k válkou nejpostiženějším zemím. Pro první dvě léta deváté dekády však Asijská rozvojová banka předpověděla obnovu ekonomického růstu Malajsie, Indonésie a Thajska v rozmezí 6,6 – 8,5 %. Tedy zřejmě se opět jednalo o pokles krátkodobý, ale stěží se dá očekávat návrat k růstu 9 – 10 %.

APZ mají poměrně příznivou strukturu vytváření HDP jednotlivými sektory ekonomiky; průmysl jako celek se na jeho tvorbě podílel v roce 1987 28 – 33 % a podíl zpracovatelského průmyslu přesáhl (mimo Indonésii) 20 %.¹⁰ Uvedená horní hranice u průmyslu se tak shodovala s tímž ukazatelem pro RZ jako celek (34,3 %).¹¹

V podobném směru se též vyvíjela *přidaná hodnota*, která v letech 1970 – 1980 rostla s výjimkou Filipín o dvojciferné hodnoty, ale v letech 1980 – 1988 již byl průměr pro pět zemí ASEANu 5,25 % a u jednotlivých zemí sahal od – 0,2 % u Filipín jen k 7,9 % u Indonésie a k 6,7 % u Malajsie. Obdobný vývoj prodělala přidaná hodnota i v přepočtu na hlavu. Přírůstky jejího podílu na HDP dosahovaly i v 80. letech 20 % (mimo Indonésii). Růst průmyslu byl ve všech APZ nejvyšší z jednotlivých sektorů ekonomiky; ve zpracovatelském byl v letech 1965 – 1980 (mimo Filipín) dvojciferný, 1980 – 1985 ale již jen 6 – 7 % (u Filipín negativní) a v roce 1986 dále poklesl či stagnoval.¹²

Rychlá *diverzifikace ekonomiky*, založené původně především na ropě a plynu, proběhla v 80. letech v Indonésii; podíl ostatních sektorů na tvorbě HDP se zvýšil v letech 1981 – 1988 ze 75,7 % na 86,5 %, na exportu ze 17,9 % na 60 % a na 65,3 % v roce 1990/1991.¹³ Podstatnou měrou se o to zasloužil pokles světových cen ropy, ale i značný tlak Světové banky. Motorem rozvoje zpracovatelského průmyslu v dalších APZ byl zpočátku průmysl textilní, obuvnický, dřevařský a potravinářský, pak se Malajsie a Filipíny pokoušely o výstavbu těžkého průmyslu a v současné době se těžišť přesouvá na elektrotechniku a elektroniku. V Malajsii se stala elektronika největším zaměstnavatelem ve zpracovatelském průmyslu. Další země ji následovaly s větším či menším odstupem (vytvořily tzv. druhou linii elektronického průmyslu za vyspělými zeměmi a NIZ), zaměřovaly se na podobné nebo úplně stejné výrobky a snažily se je vyvážet na obdobné trhy. Tím se zostřovala konkurence.

S industrializací postupovala též *koncentrace výrobních prostředků a kapitálu*, která je plně souměřitelná s rozvinutými zeměmi a místy je i předčí. V Indonésii v polovině 80. let se 80 % přidané hodnoty vytvářelo ve velkých a středních závodech.

Poměrně příznivě se v 80. letech vyvíjela *produktivita práce* ve zpracovatelském průmyslu, kde ji Indonésie téměř zdvojnásobila a relativně dosáhla lepších výsledků než Jižní

Korea. Malajsie držela krok s Japonskem při zvýšení o 50 procent. Výjimku opět činily Filipíny.

Významným činitelem v procesu industrializace byl stát, který nejen určoval průmyslovou politiku a hospodářské plány, ale též byl významným podnikatelem. V počátečních fázích toto přinášelo cenné podněty pro industrializaci, ale v jejím průběhu se vytvářely a posilovaly domácí podnikatelské vrstvy, které žádaly větší vliv na hospodářskou politiku státu i účast na řízení a na politice vůbec. V posledních letech se projevují spíše negativní vlivy rozsáhlého státního podnikání, regulací, restrikcí i dotací, a tak prakticky všechny vlády nastoupily cestu deregulace, liberalizace a privatizace, která je povzbuzována i přímo podněcována zejména MMF a IBRD.¹⁴

Ovšem tyto procesy neprobíhají hladce; pro byrokratické průtahy a zřejmě i nedostatek domácího kapitálu probíhá privatizace pomalu. Zájem o nabízené podniky je malý. V Malajsii bylo např. za sedm let privatizováno jen 21 podniků. Celková ekonomická úloha státu, měřená podílem vládních výdajů na HDP, se snižovala jen výjimečně. *Sektor služeb* je v APZ značně rozvinutý; s podílem více jak 40 % se řadí též mezi NIZ a ostatní RZ, i když v rozvojovém světě jako celku je podíl služeb vyšší: 50,1 % v roce 1987. A to ještě statistiky nemohou zahrnout drobné služby, zejména pouliční krámky.

Výraznou charakteristikou APZ je *rychlé tempo rozvoje zahraničního obchodu*. Již v 60. letech přešly (mimo Indonésii) od politiky nahrazování importu k *exportně orientované strategii růstu*.¹⁵ Přírůstky vývozu dosahovaly až do roku 1980 dvouciferných čísel, nezfídka 30 %. Podíl všech zemí ASEANu na světovém importu i exportu činil v roce 1987 3,1 % na importu RZ 16,8 % a na jejich exportu 15,2 %. Mírnější rozšiřování vývozu v 80. letech, zejména na jejich konci, odráželo zmíněnou vzájemnou konkurenci, snížení světových cen hlavních exportních komodit, zvýšení domácí spotřeby a v neposlední řadě intenzivní protekcionismus na obou stranách.

V komoditní struktuře proběhly značné změny ve směru *zvýšení podílu výrobků zpracovatelského průmyslu* zejména u méně rozvinuté Indonésie (1982 11,3 %, 1987 38,3 %), přičemž nejvyšší úroveň dosáhly Filipíny, následované Thajskem.¹⁶ Podíl těžby na vývozu poklesl u všech APZ.

Většinu základních potřeb pro industrializaci je ale nutno dovážet, a proto rovněž *import roste* a v poslední době převyšuje tempa vývozu, čímž se zhoršuje obchodní i platební bilance. Značné dovozy si vynucuje stavebnictví a zejména elektrotechnický a elektronický průmysl, který z velké části představují montovny.

Podíl zahraničního obchodu na HDP činil v polovině 80. let v Malajsii 49,4 % exportu a 39,4 % importu, čímž se blížila úrovni NIZ, ale v Thajsku je 18,5 % a 24 % a na Filipínách 21,3 %, respektive 22 %. V tomto směru však řada ostatních RZ (jako Indie) se velmi přiblížila APZ a v rozvojovém světě jako celku probíhalo mezinárodní směnou 25 procent HDP. Čtyři členské země ASEANu však *orientovaly nemalou část svého exportu na velmi náročné trhy*. Ze zpracovaných výrobků šlo v letech 1980 – 1985 průměrně 13,9 % do USA, 6,7 % do ES a 42 procent do Japonska, v letech 1985 – 1989 byla odpovídající čísla: 23,1 %, 31,7 % a 55,9 %.¹⁷ Export produktů zpracovatelského průmyslu víceméně dovoľoval udržovat celkové tempo růstu, a to (byť v menší míře) i v 80. letech. Zahraničně obchodní politika vlád APZ se postupně vyvíjela ve směru odstraňování zábran a liberalizace. Malá mobilizovatelnost domácího kapitálu si vynutila, aby k procesu industrializace *značně přispěly vnější zdroje* přímými investicemi i přílivem zápůjčního kapitálu. Podíl zahraničních investic na jejich celkové sumě v APZ vzrostl z 10,4 % v letech 1970 – 1975 na 19,9 % v letech 1981 – 1985. Celkově lze říci, že zatímco dříve převažovala rozvojová pomoc úvěry a půjčkami, od poloviny 80. let se *značně zrychlila investiční aktivita*. A to zejména u Thajska a Indonésie, což podstatně přispělo k rapidnímu růstu čistého přílivu těchto investic do Asie z 0,5 mld. v roce 1985 na roční průměr 7,8 mld. (běžných dolarů) v letech 1987 a 1988. USA sice zůstávají největším investorem, ale v současnosti je zdrojem investic především Japonsko¹⁸ a nejvyšší tempo růstu (byť z nízkého základu) zaznamenaly přímé investice z ANIZ.¹⁹

Odvětvové zaměření přímých investic se posunuje od těžebního průmyslu ke zpracovatelskému, přičemž hlavní část investic z USA v polovině 80. let směřovala do elektronického a elektrotechnického průmyslu, zatímco japonských do zpracování kovů, všeobecného a dopravního strojírenství. Podmínky pro zahraniční investice jsou příznivé. V konkurenceschopnosti a stupni rizika pro zahraniční investory byla Malajsie zařazena na páté místo hned za Japonsko a ANIZ.

APZ se však též od druhé poloviny 70. let pomalu *stávají samy investory v zahraničí*. Počátkem roku 1989 na tento účel vynaložila Malajsie 0,8 mld. dolarů a Thajsko 0,4 mld. Investovaly hlavně do zemědělské výroby a těžebního průmyslu. Malajský kapitál směřoval do Číny, thajský do jihovýchodní Asie, ale též do vyspělých zemí. Přes značný růst podílu investic na celkových finančních tocích zůstávají APZ více či méně závislé na *oficiální rozvojové pomoci*. Ve druhé polovině 80. let jí nejvíce směřovalo do Indonésie a na Filipíny, u nichž však trend kolísá. Negativním důsledkem přijímání vnějších zdrojů je rostoucí *vnější zadlužení*. Jeho dopad sice není tak vážný jako v Latinské Americe, nicméně ministr rozpočtu Filipín prohlásil v říjnu 1990, že jeho země není schopna plnit dluhovou službu a vyzval k jednáním o anulování části dluhu.

Podíl zemědělství na vytváření reálného HDP je v PZ relativně malý a dále klesá; většinou však ještě přesahuje 20 procent, jen u Thajska je nižší. Jeho produkty jsou významnou složkou exportu.²⁰ Úroveň zemědělské výroby je rozdílná, nejrozvinutější je plantážní zemědělství, které je výrazně propojeno s trhem a se zemědělským průmyslem. Je zároveň nejčastějším základem velkého vlastnictví půdy. Proto zejména na Filipínách je velmi aktuální *pozemková reforma*. První – ještě za prezidenta Markose v roce 1972 – se týkala jen půdy pod rýží a kukuřicí nad 7 hektarů a byla provedena pouze z menší části. C. Aquinová má reformu ve svém programu, ale výraznější kroky k ní nepodnikla a sama jako statkářka nešla příkladem. V Indonésii agrární zákony z let 1960 – 1961 byly zaměřeny především na vlastníky, kteří se sami zemědělstvím nezabývali, na stanovení minimální a maximální výměry soukromých zemědělských podniků a na vyloučení cizích vlastnictví. Nacionalizací holandských plantáží (cizinci je mohli mít nadále jen v nájmu) vznikl státní sektor a stát kontroloval zemědělskou výrobu. Výsledkem byl však prudký pokles produktivity a dezorganizace zemědělství. Suhartův režim přenesl těžiště aktivity státu na nepřímou regulaci a prakticky opustil původní reformu. V Thajsku převažují střední rolníci. Zákony z 50. let o kontrole nájmu rýžovišť i o omezení nově nabyvaných pozemků byly provedeny jen zčásti. Důležitým „pojistným ventilem“ je poměrně velká možnost rozšiřovat zemědělskou půdu v okrajových územích státu. Přesto byl v roce 1975 přijat zákon zaměřený na „nepřítomné“ vlastníky a stanovící strop 8 ha v rostlinné výrobě a 16 ha v živočišné. Značná část pozemků však zůstala mimo jeho dosah. V Malajsií byly přijaty pouze zákony omezující výši nájemného. *Agrární zákonodárství tudíž zůstalo nedokončené* a nemohlo výrazněji ovlivnit neuspokojivé poměry zemědělského obyvatelstva.

Negramotnost je nižší než v řadě RZ a *pracovní síla* si zvyšuje kvalifikaci zejména v zahraničních a smíšených podnicích. Stát věnuje školství a vzdělání značnou pozornost.

Některé sociálně politické aspekty „prahových zemí“

K charakteristice NIZ jsou používány především ekonomické ukazatele. Jsou však již činěny pokusy vymezit jejich rysy též v dalších aspektech, jak se o to snaží již citovaný G. Boyd. Pokusíme se o to i u APZ, i když jsme si vědomi všech obtíží s tím spojených.

Jejich ekonomický růst není stejný, byť rozdíly mezi nimi nejsou tak velké jako v některých jiných regionech. Malajsie a Thajsko jsou rozvinutější než Filipíny a Indonésie. Relativní rozvinutost sociálně ekonomických struktur Filipín byla zastíněna hospodářským poklesem koncem vlády prezidenta Markose a neschopností nového režimu vybědnout z tohoto úpadku. Dokonce G. Boyd popírá, že by se Filipíny mohly vyvíjet podle obdobného modelu jako nynější ANIZ. Industrializace přispěla k této diferenciaci. Růst

ekonomiky se zprostředkovaně odrážel i ve vývoji *sociální struktury*, kde posiloval zejména střední podnikatele, používající modernějších metod výroby a řízení. Prohlubuje se polarizace společnosti; její špičky již vytvářejí monopoly a koncerny, ale část obyvatelstva žijící pod hranicí chudoby je stále značná, byť jeho počet a podíl jsou nižší než u řady dalších RZ. Chudoba se sice zmírňuje, ale nejméně u těch nejbědnějších. V Thajsku se dokonce absolutní počet i jejich podíl na počtu obyvatel v 80. letech zvýšil. Značné diference existují též uvnitř jednotlivých zemí i mezi městem a vesnicí. Rozvojové strategie vlád sledovaných zemí se nadále zaměřují na růst, ale nyní projevují větší zájem o jeho sociální dimenze.

APZ většinou pokročily dále než mnohé další RZ i v procesu *utváření národů a států*. Problémy etnické, náboženské, teritoriální i další, tak typické pro rozvojový svět (konkrétně pro sousední jižní Asii), již nejsou zde tak ostré. Svou úlohu sehrál do určité míry i ASEAN. Byť spíše nepřímou apely na solidaritu v rámci společenství a na její posilování vzhledem k nebezpečí, pocítovanému dlouhá léta z Indočíny pod dominantním vlivem Vietnamu (a SSSR).

Poněvadž však uvedené procesy nebyly završeny, není vyloučeno prohloubení „typicky rozvojových“ problémů zejména v Malajsii a v Indonésii. Ve složité etnické (i náboženské) situaci Malajsie jsou nutné stále obtížněji dosahované kompromisy, zaměřené na udržení jednoty vládnoucí střechové Jednotné fronty i na zvýšení podílu malajských podnikatelů v ekonomice země, k čemuž směřovala Nová ekonomická politika.

APZ mimo Malajsii zažily kratší či delší dobu *autoritativní vlády* vojenské (Indonésie, Thajsko) nebo civilní (Filipíny, Singapur). Přirozeně nelze každou autoritativní ani vojenskou vládu považovat jednoznačně za negativní jev. V Thajsku byly poslední tři civilní vlády prezentovány jako výrazné představitelky velkého byznysu. Naopak armáda, která je nepřímo kontrolovala, se snažila vystupovat jako zástupce středních i nižších vrstev a jako „strážce čistoty politiky“.²¹ V Indonésii Suhartův režim pokračoval v tažení proti levicovým silám, ale zároveň vystupuje proti liberální opozici a islámským extremistům. Parlament sice stále ještě neurčuje vládní politiku, ale ovlivňuje ji. Na Filipínách i v Thajsku negativně zasahují do ekonomiky různé gangy a ozbrojené síly jednotlivých politiků, klanů apod.

Autoritativní režimy původně suplovaly nerozvinuté moderní vládnoucí vrstvy a byly považovány za nutný předpoklad „odstartování“ ekonomického růstu. Svůj úkol však zdaleka nesplnily. Další vývoj ekonomický, ale i sociální, politický, kulturní apod. si vynutil větší či menší míru přechodu od autoritativních režimů k více zastupitelským. Upevňující se nové sociální síly požadují modernizaci politických struktur.²² Že to není definitivní a nezvratný proces, potvrdil vojenský převrat v Thajsku v únoru 1991. Uvedený vývoj v APZ vyústil i v utváření efektivnější státní správy a ekonomického řízení. Stalo se tak zejména v Malajsii, kde se zachovaly instituce, vytvořené za britského panství. Korupce ovšem existuje ve všech APZ. Tomu odpovídá i stupeň politizace zemí ASANu. Souvisí s tím rovněž problematika *lidských práv*, jejichž dodržování má mnoho nedostatků, jmenovitě na Filipínách, v Indonésii a v Thajsku. Ale i Malajsie byla ve zprávě Human Development Report 1991, předložené UNDP, zařazena, pokud se týká lidských svobod, až na 55. místo z 88. V tomto směru jsou však přece jen v lepší situaci než NIZ.

Jeich *vnitropolitická stabilita* je vyšší než u mnoha ostatních RZ a též u některých NIZ. V Indonésii je úzce spjata s armádou a osobností prezidenta Suharta, jehož odchod z úřadu by mohl vyvolat i zápas o moc. V Thajsku je stabilizujícím činitelem monarchie a konkrétně nynější panovník. On a Suharto patří k nejdéle vládnoucím hlavám států světa. V menší míře má monarchie obdobný význam i v Malajsii a v jejich jednotlivých státech. Závažnější problémy se stabilitou mají Filipíny a od roku 1991 i Thajsko, jež se zdálo stabilní v souladu s rychlým ekonomickým růstem. Nicméně vztah mezi ekonomikou a politikou je značně složitý a nelze činit mezi nimi krátká spojení.

K politické stabilizaci přispívá skutečnost, že se *protivládní partyzánské síly* (řízené původně promaoisticky orientovanými stranami) již rychle rozkládají, k čemuž přispívá

politika tamních vlád, zaměřená nejen na represe, ale též na pozitivní programy rehabilitace venkova a pomoci těm partyzánům, kteří složili zbraně. V tomto směru působí deideologizace základních sporných otázek i mezinárodních vztahů na regionální a zejména globální úrovni. Podpora těchto skupin přicházející z ČLR se výrazně ztenčila a Peking ji už rozhodně popírá. Z malých skupin pokračujících v boji jsou nejsilnější filipínské.

Nespornou skutečností je rovněž *pozitivní vliv, který mají demokratizační procesy v Evropě i v Africe a do určité míry též v ostatní Asii na vnitropolitický vývoj v APZ.*

Hospodářský růst umožňuje vládám APZ věnovat více prostředků na obranu a modernizaci ozbrojených sil nákupy z rozvinutých zemí. Jejich představitelé popírají, že by se jednalo o závody ve zbrojení, a tvrdí, že cílem je udržování regionální stability, kompenzace klesající vojenské přítomnosti USA a odrazování regionálních velmocí (Čína, Japonsko a Indie) od případných tendencí změřit v jihovýchodní Asii své síly.²³ Dále existují obavy, že by se teritoriální a jiné problémy mezi těmito zeměmi mohly obnovit.

Shrňme-li výše uvedené skutečnosti a pokusíme-li se vyvodit z nich určité závěry pro blízkou budoucnost, můžeme dojít k následujícímu závěru.

Filipíny, Indonésie, Malajsie a Thajsko (spolu se Singapurem) jsou v rozvojovém světě *poměrně homogenní skupinou hospodářsky a sociálně rozvinutějších a do značné míry politicky konsolidovanějších i zahraničněpoliticky obdobně orientovaných států.* Sílicí homogenita vytvořila dobré předpoklady pro poměrně úspěšný vývoj ASEANu a naopak subregionální spolupráce v rámci sdružení posilovala shodné rysy členských zemí.

Je to ovšem *homogenita relativní*, neboť mezi APZ trvají rozdíly dané odlišnými faktory geografickými, demografickými a sociálními, zejména mezi velkými, hustě zalidněnými a na suroviny bohatými zeměmi jako Indonésie a Thajsko na straně jedné a menšími jako Malajsie a Filipíny na straně druhé.

V ekonomickém, sociálním i politickém vývoji APZ se prakticky *opakuje mnoho rysů a tendencí, charakteristických v minulosti nejdříve pro Japonsko a pak pro asijské NIZ.* Lze tedy předpokládat, že se budou vyvíjet cestou asijských NIZ, jakkoli tempo jejich ekonomického i sociálního růstu a rozvoje může být odlišné a jejich cesta může mít různá specifika. Na druhé straně *některé další RZ dosahují v řadě ukazatelů podobných výsledků jako APZ. Proto není vyloučeno, že skupina (či skupiny) RZ nastoupí cestu přes kategorii „prahových zemí“ k NIZ.*

Dá se tedy oprávněně hovořit o *zvláštní meziskupině*, vyznačující se rychlým ekonomickým růstem (i přes krátkodobé kolísání) a zároveň si udržující *přínáležitosti k širokému spektru RZ.*

Základy rychlého růstu kladly v době, kdy se jim dostávalo *vnější pomoci*, motivované nejen ekonomicky, ale též politickomocensky v tehdejším bipolárně rozděleném světě. Nyní *byly již vytvořeny základní vnitřní podmínky pro ekonomický růst i pro demokratizaci politických struktur:* Těsné zapojení do mezinárodní dělby práce a výměny zboží i technologií ovšem zůstává základní nutností.

Relativní politická stabilita APZ a jejich *poměrně značné vazby s USA, ES a Japonskem, včetně sféry obrany, významně přispívají k ekonomickému růstu* těchto zemí, z něhož stále větší prostředky jsou vydělovány na rozvoj v dalších sférách. Přitom se výrazně projevuje *zpětná vazba: ekonomický růst a celkový rozvoj pozitivně ovlivňují politickou stabilitu i bezpečnost.* Totéž platí i opačně.

Deideologizace mezinárodních vztahů *politických i ekonomických se výrazně projevuje i v jihovýchodní Asii jako celku, zejména ve strukturálních změnách v zemích Indočíny, hlavně ve Vietnamu. Viditelně se snížilo napětí mezi nimi a státy ASEANu, jež bylo jedním z nejdůležitějších překážek celoregionální spolupráce.*

V souladu s tím mají APZ, usilující o *diverzifikaci vnějších ekonomických vztahů, zájem o jejich rozvoj se zeměmi východní Evropy, včetně ČSFR. A to nejen o prostou výměnu zboží, ale též o účast na řešení problémů rekonstrukce a rozvoje této části světa.*

- ¹ Viz např. článek K. Mužátka: Známe čtyři asijské tygry? In: Mezinárodní politika, č. 11/1981, s. 13 – 14.
- ² Termín „second tier“ je použit např. v *Newly Industrializing Countries and the political economy of South – South relations*, ed. by J. Carlsson and T. M. Shaw (dále cit. jako NIC), London 1988, s. 4. A též v knize Boyd, G.: *Pacific trade, investment and policy*, London 1989, s. 8 – 9. O „dvuch ešelonach“ píše Arefjeva, Je. B.: *Razvivajuščiesja strany Azii v mirovoj promyšlennosti*, Moskva 1989, s. 7. Termín „emerging NIES“ je uveden ve FEER, 18. 4. 1991, s. 44. „Nové nově se industrializující země“, používané v některých dokumentech OSN, neznějí v češtině dobře a mohly by svádět k záměně s vlastními NIZ.
- ³ V. Vasiljev uvedl devět NIZ, ale nijak blíže je nenazval ani necharakterizoval. In: MEMO 1985, č. 2, s. 32 a 35.
- ⁴ Arefjeva, Je. B.: cit. dílo, s. 33.
- ⁵ Viz Adrianov, V. D.: „Novyje industrialnyje strany“ v mirovom kapitalističeskom chozjajstve. Moskva 1989, s. 3. Malajsii považuje za NIZ zmíněný V. Vasiljev a (neurčitěji) pak Lavrentjev. Viz Lavrentjev, V. N.: *Novyje industrialnyje strany Azii: perestrojka promyšlennoj struktury*. Moskva 1990.
- ⁶ Viz NIC, s. 12.
- ⁷ Viz BIKI 1990, č. 153, s. 6.
- ⁸ *Asian Survey* 1990, č. 2, s. 218. Přitom tentýž politik ještě ve druhé polovině 70. let razil pro Malajsii heslo „Look to East“, pod nímž viděl japonský vzor. Tato kampaň však již před lety skončila.
- ⁹ Údaje Světové banky cit. podle: *Perspectives od the Pacific Basin economy: A comparison of Asia and Latin America*, ed. by T. Fukuchi and M. Kagami, Tokio 1990, s. 6 (dále cit. jako *Perspectives*).
- ¹⁰ Podle *Statistical Handbook, UNCTAD 1990*, kde je pět kategorií odvětví, vytvářejících HDP. U zemědělství se podíly pohybovaly od 26 % u Indonésie k 16 % u Thajska, u průmyslu celkově od 28 % u Indonésie ke 33 % u Malajsie a u zpracovatelského průmyslu od 14 % u Indonésie k 24 % u Filipín a Thajska.
- ¹¹ Viz *Mezinárodní politika*, č. 6/1991, s. 6.
- ¹² Viz *Industrial Development News for Asia and the Pacific*, č. 17/1988, s. 6.
- ¹³ Viz *Economic and Social Survey of Asia and the Pacific* (dále cit. jako ESSAP) 1989, s. 22. Vzestup neropného exportu pokračoval ještě v roce 1989 o 20,4 %, ale v roce 1990 činil jen 6,7 % (viz FEER, 18. 4. 1991, s. 36).
- ¹⁴ Např. v Indonésii bylo v letech 1986 – 1988 přijato několik „balíků“ směřujících k deregulaci a v roce 1991 další rozsáhlá opatření v tomto směru. Filipíny ve spolupráci se Světovou bankou zahájily v roce 1990 program privatizace.
- ¹⁵ Přechod na novou strategii nebyl úplný, neboť nastoupila kombinace obou. Orientace na export se ale stávala hlavním motorem růstu. U vyspělejších zemí, jako je Malajsie, se již projevují náznaky přesunu těžišť růstu od vnější poptávky k vnitřní, tedy to, co je již výrazně vidět u Japonska a v menší míře u asijských NIZ.
- ¹⁶ U Filipín se na tom podílel zejména průmysl zpracovávající zemědělské plodiny. Zpracovatelský průmysl Thajska dodával již 68,3 % exportu, zatímco v roce 1960 jen 5,3 %. U RZ jako celku činil 15 % a dynamiku jeho vývoje zabezpečovaly hlavně ANIZ. Viz *Mezinárodní politika*, č. 6/1991, s. 12.
- ¹⁷ Filipíny 90,5 %, Indonésie 73,4 %, Thajsko 57 % a Malajsie 49,5 %. U Indie byl podíl nižší (47,8 %) a ve srovnání s ostatními NIZ (Hongkong 68,9 % a Jižní Korea 87 %) nebyl podíl Singapuru tak velký (51,3 %) vzhledem k jeho významnému postavení jako regionálního reexportéra. Propočteno podle *International Trade Statistic Yearbook*, 1988, Vol. I.
- ¹⁸ V roce 1988 pocházelo z Japonska a ANIZ 80 % zahraničních investic v Thajsku, 56 % na Filipínách a 42 % v Indonésii. Zvláště velké přírůstky zaznamenala Jižní Korea v Indonésii, Malajsii a Thajsku, Tchaj-wan v Indonésii a na Filipínách. Viz ESSAP 1989, s. 13.
- ¹⁹ V roce 1986 0,2 mld. dolarů, v roce 1987 0,8 mld. a v roce 1988 3,9 mld. Viz tamtéž.
- ²⁰ Jsou dostatečně konkurenceschopné, ale narážejí na protekcionismus zemí s rozvinutou tržní ekonomikou.
- ²¹ Viz *Asian Survey* 1990, č. 2, s. 185.
- ²² Viz Lavrentjev, V. N.: cit. dílo, s. 44.
- ²³ IHT, 9. 7. 1991, s. 2. Výdaje na obranu v procentech HNP činí u Indonésie 1,9 %, u Filipín a Thajska 2,8 %, u Malajsie 3,7 % a u Singapuru 5,6 %. Viz *Economist*, 4. 5. 1991, s. 68. Pro srovnání: u Indie se pohybují pod 4 procenty HNP.